

Söyleşinin Yapıldığı Tarih ve Yer: 28 Ekim 2022, Başkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bağlıca, Etimesgut.

Bölge Uzmanı ile Söyleşi / Interview with Regional Expert

Doğu Asya'da Barış ve Güvenliğin Geleceği

Söyleşi: Doç. Dr. Haluk KARADAĞ, (Başkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi)

Söyleşi Yapan: Araş. Gör. Meryem TEMİZ (Başkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Meryem Temiz(M.T): Çin Halk Cumhuriyeti yakın zamanda Tayvan Adasını işgal eder mi?

Doç. Dr. Haluk KARADAĞ (H.K): Uluslararası konjonktür henüz böyle bir çatışma ortamına hazır olmadığı için şimdilik işgal etmez diyebilirim. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) denklemin öteki ucunda Batı ittifakı ile birlikte hareket ettiği için Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tayvan'ı kısa zamanda işgal etme planı olmayacağı için de Tayvan meselesini sürece bırakacaktır. Süreç içerisinde Tayvan'ı Çinlileştirme politikasını yürütebilirse bu durum zaman içerisinde çözülecektir. Ancak bu süreç çok uzun bir süreç değil, 5 ila 10 yıl arasında gerçekleşebilecek bir süreç. Bu zaman zarfında çözülmezse, Xi Jinping'in dördüncü kez seçilmesinin ardından (seçilirse tabi ki) Tayvan meselesini bir sorun olarak ortadan kaldırmaya çalışacağını değerlendirebilirim.

M.T: Yakın gelecekte Çin Halk Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki rekabet ne şekilde seyreder?

H.K: ABD ve ÇHC arasında bugün önemli bir ekonomik rekabet ortamı mevcut. Bu nedenle iki devlet arasındaki ekonomik rekabet savaşa evrilir mi sorusu her zaman gündemde olmaya devam edecektir. Graham Allison'ın yazmış olduğu *Destined for War* isimli kitapta, söz konusu devletlerin *Thucydides* tuzağına düşüp düşmeyeceği sorusu üzerinde duruluyor. Böyle bir tuzağına düşme

olasılıkları şimdilik yok gibi görünüyor. Özellikle ABD'nin şu anda herhangi bir savaşa girmek gibi bir niyeti yok. Çünkü Soğuk Savaş sonrasında ABD, hegemonik gücünü erozyona uğrattı. 2001 yılında Afganistan'ı işgali ve ardından 2003 yılında Irak'ı işgaliyle birlikte bu güçte ciddi anlamda azalmalar oldu. ABD şu anda ekonomik gücünü yeniden toparlama çabası içerisinde. En son Joe Biden olmak üzere son üç ABD başkanı da kendi toprakları dışındaki askeri gücünü azaltma girişiminde bulundular. Bu durum ABD'nin içerisinde bulunduğu ekonomik sıkıntıların çözümüne ilişkin bir çare olması amacıyla gerçekleştirildi. Netice itibarıyla ABD'nin kısa vadede Tayvan'ı işgal etme gibi bir planının veya ABD'nin ÇHC ile arasında bulunan rekabeti bir çatışma ile neticelendirmesinin önündeki en önemli engeldir. Peki bu iki devlet işbirliğine giderler mi sorusunu yönelttiğimizde ise, 2001 yılında ÇHC'nin Dünya Ticaret Örgütüne olan üyeliğinin önünü ABD'nin açmasıyla birlikte 2001 yılından itibaren gelişen Çin'in ticareti, ABD'nin küresel pazarındaki payda bir azalmaya yol açtı. Bu azalma ile birlikte ABD, ÇHC'yi küresel ekonomik sisteme entegre edeceğini düşünürken ÇHC kendince farklı politikalar gütmek suretiyle Afrika'da, Avrupa'da, Asya'da ve diğer bölgelerde ayrı bir ekonomik güç olarak dünya üzerinde etki yaratmaya başladı. Bu noktada ÇHC'nin ABD'nin ekonomik gücünde ciddi anlamda bir azalmanın sebebi olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Bu nedenle kısa zamanda bir işbirliği olabilir mi sorusuna cevaben, Cumhuriyetçi ve Demokratların ABD'de iktidar olduklarında kullandıkları yöntemlerin farklı olmasına rağmen zaman içerisinde hedeflerinin aynı noktada kesiştiğini söyleyebiliriz. Şu an demokratlar iktidarda olduğu için ÇHC ile ilişkilerde daha yumuşak yöntemleri kullanacaklarını ifade edebiliriz. Cumhuriyetçilerin iktidara gelmesiyle beraber önümüzdeki yıllarda nasıl bir strateji değişikliğine gidileceğini hep birlikte izleyeceğiz.

M.T: NATO gelecekte Asya-Pasifik bölgesinde aktif rol oynar mı?

H.K: Bu soru, önceki iki soru ile bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. NATO 1949 yılında kurulan ve ABD'nin liderliğini yapmakta olduğu bir örgüttür. NATO'nun liderliğini yapan ABD'nin süreç içerisinde NATO'yu bölgeye çekmeye çalışacağını söyleyebiliriz. Çünkü klasik güçler dengesi olarak baktığımızda ÇHC'yi dengelemenin başka bir yolu görünmemektedir. Burada şu örnekler önem arz etmektedir: Almanya'nın Mayıs 2021'de Çin Denizine savaş gemisi göndermesi ve İngiltere'nin de Ağustos 2021'de bir savaş gemisini Çin Denizine göndermesi, bu sürecin farklı bir versiyonunu ortaya koymaktadır.

İngiltere'nin savaş gemisi göndermesini anlamlandırmamız mümkün. Çünkü İngiltere'nin Avustralya ve Yeni Zelanda ile bir ortaklığı olduğu ve bölge ile ilgili geçmişten gelen sömürgeci bir yaklaşımı bulunduğu herkesçe malum olduğu için burada bir sorun ile karşılaşılabilir. Ancak Almanya'nın bölgeye bir savaş gemisi göndermesi ve İkinci Dünya Savaşından sonra ciddi askeri gücü olmayan Almanya'nın Çin Denizine bir gemiyle girmesi ve bu bölgede dolaşması ÇHC'yi tedirgin eden unsurlardır. Buna mukabil ÇHC yönetim kademesi bölgedeki gelişmeler nedeniyle Çin Denizinde yabancı bir savaş gemisi tehdit olarak algılandığı takdirde ateş açma yetkisini gemi komutanına devreden kararnameler imzalamıştır. Bu ve bunun gibi uygulamalar bölgede askeri gerginliğin zaman içerisinde artacağına birer göstergesidir. NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg'in açıklamaları göz önünde bulundurulduğunda ÇHC'nin yavaş yavaş ekonomik bir tehdit olarak ortaya konduğunu ve NATO'nun da ÇHC'yi radarına alıp takip ettiğini rahatlıkla ifade edebiliriz. ÇHC de bu durumun farkında olduğu için süreç içerisinde yavaş yavaş gelişen politik bir durum ortaya çıkacaktır.

M.T. : Şanghay İşbirliği Örgütü NATO'ya bir alternatif olur mu?

101

H.K.: Türkiye'de zaman zaman alevlenen, NATO'dan çıkıp : Şanghay İşbirliği Örgütü'ne girme düşüncesi hakkında şunu ifade etmeliyim ki, öncelikle iki örgüt birbirinin alternatifini oluşturmamaktadır. Şanghay İşbirliği Örgütü daha ziyade ekonomik işbirliğine dayalı, adının içerisinde "Şanghay" olan, ÇHC'nin kurmuş olduğu bir örgüttür. Bugün uluslararası örgütlere baktığımız zaman Prof. Dr. Abdürresit Celil Karluk Hocamızın ifadesi ile hiçbir uluslararası örgütün içerisinde bir ülkenin ya da şehrin adı geçmezken burada Şanghay İşbirliği Örgütü ismi, aslında örgütü kimin domine ettiğini ortaya koymaktadır. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün ekonomik işbirliğini sağlamak maksadıyla kurulduğunu ifade ederek NATO'ya bir alternatif olamayacağını söyleyebilirim. Özellikle Türkiye'deki bazı kesimlerin en ufak bir kriz anında NATO'dan ayrılıp Şanghay İşbirliği Örgütü'ne gireriz şeklinde yaptıkları açıklamaları tamamen bilinçli olmaktan uzak bir yaklaşım sergilemektedir. Kısacası, Türkiye için NATO yerine Şanghay İşbirliği Örgütü'nün alternatif olacağını düşünmek elma ile amudu karşılaştırmak kadar farklı bir durum ortaya koymaktadır.

M.T: Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde kurulan QUAD (Dörtlü Güvenlik Diyalogu/ Quadrilateral Security Dialogue) Asya-Pasifik bölgesinin güvenliği için ne anlama geliyor?

H.K: Asya Pasifik bölgesinde zaman zaman ABD ve İngiltere bu tarz inisiyatifler geliştirebilirler ve geliştirmeye devam da etmektedirler. QUAD bunlardan bir tanesidir. Başlangıçta Avustralya, Hindistan, Japonya ve ABD'yi bir araya getiren bu yaklaşım örgüt yapısı arz etmemekte olup; sadece geliştirilen inisiyatifler kapsamında yapılan askeri işbirliği çalışmalarınıdır. Bunları görüşmeler silsilesi şeklinde icra edilen faaliyetleri otaya koyan inisiyatiflerdir. Asya Pasifik bölgesinde 1950'lerden itibaren ANZUS Paketi vasıtasıyla bölgede Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD'nin yaptığı işbirliği anlaşmaları bulunmaktadır. ANZUS Paketi ile QUAD aynı değildir, ANZUS paketi daha sağlam bir anlaşmadır, Japonya'nın saldırgan tutumuna karşı hem Avustralya'yı hem de Yeni Zelanda'yı kontrol altına alan bir anlaşma şeklinde düzenlenen, devletlerarasında imzalanmış, belirli taahhütlere bağlı olan bir anlaşmadır. QUAD tarzı inisiyatifler ise bundan biraz daha farklıdır. Esnek ve aşırı somut olmayan göstergelere sahip yapılanmalardır diyebiliriz. Bunun çeşitlerini ise yine bölgede görebiliriz. Peki ÇHC bu tarz yapılanmalara neden gitmiyor sorusu burada anlamlı olacaktır. Cevaben bölgedeki varlığı diğer devletler tarafından tehdit olarak algılanan ÇHC'nin bu tarz anlaşmalara ya da angajmanlara girmek isteyen bölge devleti bulamaması diyebiliriz. Bu bağlamdan hareket edecek olursak ÇHC uluslararası ilişkiler düzleminde kendi gücüne (self-help) güvenmektedir. ABD ise çok uluslu yapılanmalar oluşturmakta ve bu yapılara dâhil olmaktadır. İkinci Dünya Savaşından itibaren Soğuk Savaş ve sonrası dönemde bunun gelişmeleri devam etmektedir. ABD'nin 7. Filosu Güney Çin Denizinin kontrolünü elinde tutan askeri somut bir yapıyken 5. Filo da Hint Okyanusunun kontrolünü elinde bulundurmaktadır. Bu inisiyatifler bazen söz konusu iki filonun birleşerek ortak tatbikatlar gerçekleştirdiğini bizlere somut olarak göstermektedir. ÇHC bunun karşısında Ukrayna'nın Karadeniz kıyısından alıp yeniden teçhiz ettiği Varyag uçak gemisini (sonradan adı Liaoning olmuştur) Çin Silahlı Kuvvetleri'nin hizmetine sokmuştur. Ardından tersine mühendislik yöntemini kullanarak inşa ettiği Kuznetsov sınıfı başka bir uçak gemisi olan Şandong uçak gemisini hizmete alarak bölgede ABD'nin askeri gücüne karşı bir denge ve hatta üstünlük sağlamaya çalışmaktadır.

M.T: Çin Halk Cumhuriyeti'nin Güney Çin Denizine yönelik egemenlik iddialarının Asya-Pasifik'teki kuvvetler dengesindeki rolü nedir?

H.K: Bölgedeki diğer devletler Çin Halk Cumhuriyetine karşı güven sağlayamadığı ve Çin Halk Cumhuriyeti bu güveni tesis edemediği için bölge devletleri ABD ile ortak inisiyatiflere girebilmektedir. Bölgedeki bu küçük devletler ÇHC'nin gücünden çekindikleri için ABD gibi devletlere veya Batı İttifakına daha sıcak bakmaktadırlar. Bölgedeki bu durum, ÇHC'nin agresif tutumlarına karşı yeni oluşumlara gebe olduğunu gösteren en önemli faktördür diyebiliriz.

M.T: Kuzey Kore'nin nükleer programı bölgedeki güvenliğini ne yönde tehdit emektedir?

H.K: Kuzey Kore varlığını bu tarz nükleer silahlara borçlu olarak sürdürmektedir. Basında yer alan haberlere göre, ÇHC'nin desteğini de arkasına almış bir Kuzey Kore rejimi, Japonya'nın üzerinden atmış olduğu nükleer başlık taşıma kapasitesine sahip füze denemeleriyle anti balistik özelliğe sahip füzelerin elinde var olduğunu, bu kapasiteye sahip olduğunu ve bu kapasiteyi geliştirme çabası ve arzusu içerisinde olduğunu tüm dünyaya karşı göstermek istemektedir. Kim Jong-un başında bulunduğu Kuzey Kore hükümeti, bu şekildeki saldırgan tutumu dünyaya göstererek kendi meşruiyetini koruma, kollama ve sürdürme çabası içerisinde olduğunu diyebiliriz.

M.T: ABD için Asya-Pasifik bölgesinde stratejik dengeyi pekiştirmede Hindistan bir denge unsuru mudur?

H.K: Hindistan bölge için önemli bir güç ve ÇHC ile birlikte dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu elinde bulunduran iki devletten bir tanesidir. Ancak ÇHC ile Hindistan'ı aynı kefeye koyamayız. Hindistan bölgede zaman zaman sınır çatışmaları yaşasa da ÇHC ile ciddi bir hasım olmadığını söylememiz mümkündür. Bu bağlamda Hindistan'ın ÇHC'ye karşı ABD ile birlikte hareket eden bir devlet görünümünde olduğunu ifade edebiliriz. Fakat buradaki en temel faktör aslında ÇHC ile Hindistan arasındaki ilişkilerden ziyade Hindistan ile Pakistan arasındaki gerilimin ortaya koyduğu mücadeledir. Genel itibarıyla bölgede ÇHC tarafından desteklenen bir Pakistan ve ABD tarafından desteklenen bir Hindistan'ın rekabet halinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda önümüzdeki yıllarda ÇHC ile Hindistan'ın hem ABD özelinde hem de bölgedeki siyasi,

politik ve askeri varlıklarını genişletme arzuları sürecinde bir rekabet ortamına doğru evrilebileceğini düşünmek pek de yanlış olmayacaktır. Bunu rahatlıkla ifade edebilirim. Fakat Hindistan ÇHC'ye rakip olabilecek bir askeri kapasiteye şuan itibariyle sahip bulunmamaktadır. Sadece nükleer silahları bulunduğu için Hindistan ÇHC'ye karşı bir nükleer denge durumunu sürdürmektedir.